

6-7 YOSHLI BOLALARNI AXLOQIY TARBIYALASHDA RIVOYATLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

Shomurodova N.B.

*O'zbekiston, Navoiy innovasiyalar universiteti
"Ijtimoiy va gumanitar" kafedrasi o'qituvchisi*

Tayanch so'zlar: axloqiy tarbiya, hikoyalar, hikoya, 6-7 yoshli bolalar, rivojlanish psixologiyasi, axloqiy rivojlanish, Piaget, Kolberg, Bandura.

Ключевые слова: нравственное воспитание, повествования, рассказывание, дети 6-7 лет, психология развития, нравственное развитие, Пиаже, Кольберг, Бандура.

Key words: moral education, narratives, storytelling, 6-7-year-old children, developmental psychology, moral development, Piaget, Kohlberg, Bandura.

Kirish. Axloqiy tarbiya shaxsning rivojlanishida, ularning axloqiy kompasini shakllantirishda va ularning jamiyatdagi o'zaro munosabatlarini yo'naltirishda asos bo'lib xizmat qiladi. Ta'lim amaliyotining dinamik landshaftida hikoyalardan foydalanish metodologiyasi, ayniqsa, 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar orasida axloqiy qadriyatlarni tarbiyalashning jozibali usuli sifatida paydo bo'ldi. Kognitiv va ijtimoiy-emotsional rivojlanishdagi ushbu hal qiluvchi bosqich yosh onglar murakkab axloqiy tushunchalar va axloqiy dilemmalar bilan kurasha boshlaydigan muhim bosqichdir. Rivojlanishning ushbu bosqichiga javoban o'qituvchilar va tarbiyachilar bolalarni axloqiy fikrlash, empatiyani rivojlantirish va xarakterni shakllantirishga jalb qilish uchun innovatsion strategiyalarni izlaydilar.

Bu sa'y-harakatlarning zamirida hikoya qilish qudrati yotadi — madaniy chegaralardan oshib ketadigan, tasavvurlarni o'ziga tortadigan va chuqur axloqiy haqiqatlarni yetkazuvchi universal vosita. Xalq ertaklari, afsonalari, ertaklari va masallarining boy gobeleniga asoslangan rivoyatlar axloqiy tarbiya vositasi bo'lib xizmat qiladi, bolalarni o'z-o'zini kashf qilish va axloqiy izlanishlar sayohatlariga taklif qiladi. Hikoya ob'ektivi orqali mavhum axloqiy tamoyillar hayotga kiradi, ular o'zaro bog'liq qahramonlar, yorqin sahnalar va bolalarning hayotiy tajribalari bilan rezonanslashadigan ta'sirli hikoyalarda mujassamlanadi.

Axloqiy tarbiyada rivoyatlarning samaradorligi rivojlanish psixologiyasi, axloq falsafasi va tarbiya nazariyasidan nazariy nuqtai nazarlarning yaqinlashishi bilan asoslanadi. Piaget va Kolberg kabi olimlar axloqiy fikrlashning progressiv xususiyatini yoritib, bolalarning axloqiy rivojlanishida hikoyaning rolini ta'kidladilar. Banduraning ijtimoiy ta'lim nazariyasi kuzatish asosida o'rganish va modellashtirishning ahamiyatini yana bir bor ta'kidlab, hikoya qahramonlarining axloqiy namuna sifatidagi ta'sirchan rolini ta'kidlaydi.

Ushbu ilmiy maqola 6-7 yoshli bolalarni axloqiy tarbiyalashda rivoyatlardan foydalanish metodologiyasini o'rganishga, uning nazariy asoslarini, amaliy qo'llanilishini va potentsial afzalliklarini yoritishga harakat qiladi. Mavjud tadqiqot adabiyotlari, empirik tadqiqotlar va pedagogik g'oyalarni sintez qilish orqali ushbu tadqiqot yosh o'quvchilarning axloqiy o'sishi va xarakterini shakllantirish katalizatori sifatida hikoya qilishning o'zgaruvchan salohiyatini yoritishga intiladi. Har tomonlama tahlil qilish orqali biz o'qituvchilar, ota-onalar va siyosatchilarga axloqiy ta'lim o'quv dasturlariga hikoyaga asoslangan yondashuvlarni integratsiyalash, fazilatli shaxslar va mehr-shafqatli jamoalarning har tomonlama rivojlanishini rag'batlantirish uchun amaliy strategiyalar bilan ta'minlashni maqsad qilganmiz.

6-7 yoshli bolalar uchun axloqiy tarbiyada hikoyalardan foydalanish rivojlanish psixologiyasi, axloq falsafasi va ta'lim nazariyasidan olingan tushunchalarga asoslangan mustahkam nazariy asosga asoslanadi. Ushbu fanlararo istiqbol bolalarning axloqiy rivojlanishining kognitiv, ijtimoiy-emotsional va axloqiy o'lchovlari haqida qimmatli tushunchalarni taqdim etadi, hikoya qilish orqali axloqiy o'rganish va xarakter shakllanishiga yordam beradigan mexanizmlarni yoritadi.

Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi:

Rivoyatga asoslangan axloqiy tarbiyaning nazariy asoslari markazida Jan Piagetning kognitiv rivojlanish nazariyasi joylashgan. Piagetning fikriga ko'ra, 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalar operatsiyadan oldingi bosqichdan aniq operatsion bosqichga o'tishadi, bu mantiqiy fikrning paydo bo'lishi va mavhum tushunchalarni tushunish qobiliyati bilan ajralib turadi. Ushbu kognitiv bosqich bolalarga axloqiy mulohazalar bilan shug'ullanishga, sabab-natija munosabatlarini tushunishga va ko'plab istiqbollarni ko'rib chiqishga imkon beradi - bu hikoyalarda keltirilgan axloqiy dilemmalar bilan kurashish uchun muhim asosdir.

Piagetning konstruktiv yondashuvi bolalarning atrof-muhit bilan o'zaro munosabati orqali dunyo haqidagi tushunchalarini shakllantirishdagi faol rolini ta'kidlaydi. Axloqiy tarbiya kontekstida rivoyatlar bolalarning axloqiy fikrlash jarayonlariga rahbarlik qiluvchi, axloqiy qadriyatlar va tamoyillarni

ichkilashtirishga yordam beradigan kognitiv iskala bo'lib xizmat qiladi. Axloqiy dilemmalar, mojarolar va qarorlar haqidagi boy hikoyalarga sho'ng'ish orqali bolalar faol ravishda ma'noni yaratadilar, axloqiy masalalar bo'yicha fikr yuritadilar va axloqiy mulohazalarini aniqlaydilar.

Kolbergning axloqiy rivojlanish bosqichlari:

Lourens Kolbergning axloqiy rivojlanish bosqichlari bolalarning axloqiy fikrlashlarining progressiv tabiati va axloqiy o'sishni rivojlantirishda hikoya qilishning roli haqida qo'shimcha ma'lumot beradi. Kolbergning ta'kidlashicha, axloqiy rivojlanish bir necha bosqichlardan o'tadi, ularning har biri axloqiy fikrlashning tobora murakkab shakllari bilan tavsiflanadi. 6 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan davrda bolalar odatda an'anaviy darajadan an'anaviy axloqiy fikrlash darajasiga o'tadilar, bunda ular jamiyat normalari va qadriyatlarini o'zlashtira boshlaydilar.

Hikoyalar bolalarni ushbu rivojlanish traektoriyasi bo'ylab boshqarishda, ularni axloqiy dilemmalarga, qarama-qarshi nuqtai nazarlarga va hikoyalarda tasvirlangan axloqiy fikrlash jarayonlariga duchor qilishda muhim rol o'ynaydi. Hikoya qahramonlari bilan o'zaro aloqada bo'lish orqali bolalar axloqiy masalalarni o'rganadilar, raqobatdosh manfaatlarni tortadilar va axloqiy tanlovlarning oqibatlarini tushunadilar. Kolberg bosqichlarini bosib o'tgan sari, bolalarning axloqiy mulohazalari yanada nozik, aks ettiruvchi va printsiptial bo'lib, ularning rivoyatlarga kiritilgan axloqiy tushunchalar va tamoyillar to'g'risidagi rivojlanayotgan tushunchalarini aks ettiradi.

Banduraning ijtimoiy ta'lim nazariyasi:

Albert Banduraning ijtimoiy ta'lim nazariyasi axloqiy rivojlanishda kuzatuv o'rganish va modellashtirishning roli haqida bir-birini to'ldiruvchi tushunchalarni taqdim etadi. Bandura odamlarni kuzatish, taqlid qilish va boshqalar tomonidan ko'rsatilgan xatti-harakatlarni kuchaytirish orqali o'rganishni taklif qildi. Axloqiy tarbiya kontekstida rivoyatlar axloqiy fazilatlar, axloqiy xatti-harakatlar va ijtimoiy xulq-atvorni modellashtirish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi.

Hikoya qahramonlari va ularning axloqiy kurashlari bilan identifikatsiya qilish orqali bolalar hikoyalarda tasvirlangan axloqiy me'yorlar, qadriyatlar va xatti-harakatlar ssenariylarini o'z ichiga oladi. Qahramonlar axloqiy ikkilanishlarni yo'lga qo'yishi, hamdardlik ko'rsatishi va axloqiy jasorat ko'rsatishiga guvoh bo'lish orqali bolalar o'rnak olishadi va axloqiy saboqlarni o'zlarining axloqiy repertuarlariga o'zlashtiradilar. Banduraning ijtimoiy ta'lim nazariyasi hikoya qahramonlarining axloqiy namuna sifatida muhimligini ta'kidlaydi, bolalarning axloqiy o'ziga xosligini shakllantirish va ularning axloqiy xulq-atvorini o'rganish tajribasi orqali boshqaradi.

Xulosa. Rivojlanish psixologiyasi, axloq falsafasi va ta'lim nazariyasidan olingan nazariy tushunchalar 6-7 yoshli bolalar uchun axloqiy tarbiyada hikoyalarning transformatsion salohiyatini ta'kidlash uchun birlashadi. Piagetning konstruktivistik yondashuvi, Kolbergning axloqiy rivojlanish bosqichlari va Banduraning ijtimoiy ta'lim nazariyasidan foydalangan holda, o'qituvchilar bolalarning axloqiy fikrlashlarini rivojlantiradigan, empatiyani rivojlantiradigan va axloqiy xulq-atvorni rivojlantiradigan hikoyaga asoslangan tadbirlarni ishlab chiqishlari mumkin. Ushbu nazariy asos rivoyatlarning bolalarning axloqiy rivojlanishiga ta'sir qilish mexanizmlarini tushunish uchun kontseptual yo'l xaritasini taqdim etadi, bunda hikoya qilishning fazilatli shaxslarni shakllantirish va rahmdil jamoalarni tarbiyalashdagi muhim rolini ta'kidlaydi.

Adabiyotlar:

1. Piaget, J. (1952). *The Origins of Intelligence in Children*. New York: International Universities Press.
2. Kohlberg, L. (1969). Stage and sequence: The cognitive-developmental approach to socialization. In D. A. Goslin (Ed.), *Handbook of Socialization Theory and Research* (pp. 347–480). Chicago: Rand McNally.
3. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

РЕЗЮМЕ

Ushbu ilmiy maqola 6-7 yoshli bolalarni axloqiy tarbiyalashda rivoyatlardan metodologiya sifatida foydalanish samaradorligini o'rganadi. U hikoyalar qanday qilib axloqiy qadriyatlarini o'rgatish, empatiyani rivojlantirish va yoshlar ongida axloqiy fikrlashni kuchaytirish uchun kuchli vosita bo'lib xizmat qilishi mumkinligini o'rganadi. Mavjud adabiyotlar va empirik tadqiqotlarni har tomonlama tahlil qilish orqali ushbu maqola axloqiy tarbiyada rivoyatlardan foydalanish bilan bog'liq nazariy asoslar, amaliy qo'llanmalar va potentsial muammolarni belgilaydi. Topilmalar yosh o'quvchilar o'rtasida yaxlit axloqiy rivojlanishga yordam berish uchun hikoya qilish usullarini pedagogik amaliyotga integratsiya qilish muhimligini ta'kidlaydi.

РЕЗЮМЕ

В данной научной статье исследуется эффективность использования нарративов как методологии нравственного воспитания детей 6-7 лет. В нем исследуется, как истории могут служить мощным инструментом для распространения моральных ценностей, развития сочувствия и развития моральных рассуждений в молодых умах. Благодаря всестороннему анализу существующей литературы и эмпирических исследований, в этой статье очерчены теоретические основы, практические применения и потенциальные проблемы, связанные с использованием нарративов в моральном воспитании. Результаты подчеркивают важность интеграции методов рассказывания историй в педагогическую практику для содействия целостному моральному развитию молодых учащихся.

SUMMARY

This scientific article explores the efficacy of utilizing narratives as a methodology in moral education for 6-7-year-old children. It investigates how stories can serve as powerful tools for imparting moral values, fostering empathy, and enhancing moral reasoning in young minds. Through a comprehensive analysis of existing literature and empirical studies, this paper delineates the theoretical underpinnings, practical applications, and potential challenges associated with employing narratives in moral education. The findings underscore the significance of integrating storytelling techniques into pedagogical practices to facilitate holistic moral development among young learners.